

РАСПОДЕЛА МАНДАТА У ЕВРОПСКИМ ПОСТКОМУНИСТИЧКИМ ЗЕМЉАМА НА ПРИМЕРИМА ПОЉСКЕ, БУГАРСКЕ, ХРВАТСКЕ И МАКЕДОНИЈЕ

Апстракт

У овом раду ће бити приказан систем расподеле мандата након парламентарних избора у Пољској, Бугарској, Хрватској и Македонији. Имајући у виду да се расподела мандата може извршити на различите начине, ова фаза избора се сматра веома битном и самим тим је интересантна за проучавање. За истраживање су одабране европске државе које су некада биле део тзв. комунистичког блока. Овакав одабир је логичан, јер је и наша земља некада припадала овој групи земаља. Пољска је у протекле две деценије често мењала изборни систем, док је Бугарска држава чланица Европске уније, која се граничи са Србијом и има приближан број становника, као и наша земља. Хрватска и Македонија су изабране као некадашње чланице југословенске федерације. Циљ овога рада је да се после проучавања решења у свакој од ових земаља дође до одговарајућих опитних закључака у вези са њима. Жеља аутора је да се на овај начин пружи скроман допринос познавању ове теме код нас, а и шире. Ова знања би могла још више добити на значају, уколико некада у нашој земљи дође до реформе изборног система.

Кључне речи: *изборни систем, начин расподеле мандата, пропорционални, већински изборни системи, тип изборних листа.*

¹ Студент докторских студија на Правном факултету Универзитета у Београду, уставноправни смер, спољни сарадник Института за упоредно право у Београду, самостални саветник у Министарству правде и државне управе Републике Србије.

1. Уопштено о системима расподеле мандата

Примењивање непосредне демократије у савременим државама, онако како се то некада чинило на атинској Агори је практично немогуће. У данашње време је изузетно тешко, достићи тај идеал да сви учествују у доношењу одлука од општег интереса. Због тога носиоци политичких права у демократским државама, периодично, на парламентарним изборима, бирају оне који ће у њихово име вршити државну власт уз истовремено постојање форми полунепосредне демократије, као што су народна иницијатива и референдум.

После спроведених избора дати гласови на неки начин морају да се претворе у мандате, а како би се формирало представничко тело. Ово је веома битан део самих избора, јер се „тим чином изражава воља бирачког тела. То је једно од најбитнијих питања изборног процеса, од чијег решавања може зависити не само врста страначког система у земљи него и обележја читавог њеног политичког система”². Када је реч о већинским изборним системима, може се казати да је у том случају расподела мандата једноставнија, него што је то случај у пропорционалним системима, односно да је тај систем лакше разумљив за просечног бирача.³ Изгледа да је у том случају јасно ко ће бити посланик, већ по завршетку гласања, док није такав случај када се спроводе сразмерни избори.

У већинском систему се бирачко тело дели на мале изборне јединице, у којима се бира један представник. Примењује се у варијанти система релативне и система апсолутне већине. Код система релативне већине је изабран онај кандидат који освоји највише гласова. Његов типичан представник је Велика Британија. Овај систем је и најједноставнији и најлакши за разумевање. Нешто сложенији је систем апсолутне већине, према којем кандидат који освоји натполовичан број гласова и то у односу на број бирача који су гласали или који су уписани у бирачки списак у бирачкој јединици, на крају и осваја мандат. Уколико се деси да у првом кругу гласања ниједан кандидат не освоји потребан број гласова, онда се приступа још једном кругу гласања. После другог круга довољно је да неки од кандидата освоји и релативну већину гласова да би био изабран. Постоји и друга варијанта гласања у другом кругу, а таква врста

² Р. Марковић, Уставно право, Правни факултет, Београд 2011, 233.

³ В., Ibid., 240.

гласања се у теорији назива и систем тзв. чисте балотаже. У том случају у други круг улазе два кандидата која су освојила највише гласова у првом кругу и мандат осваја онај кандидат који у другом кругу освоји више гласова. Како би се избегло вишеструко гласање у систему апсолутне већине често се примењује и тзв. алтернативно и преференцијално гласање.⁴

Поменуто је да је сложенији и самим тим теже разумљив поступак расподеле мандата у сразмерном изборном систему. У овом случају имамо два нивоа расподеле мандата. Први ниво је расподела мандата између изборних листа које су учествовале на изборима, док је други додељивање освојених посланичких места кандидатима са листе.⁵ Посланичка места се додељују учесницима, односно изборним листама коришћењем одговарајућих метода прерачунавања гласова у мандате.⁶

Када се посланичка места доделе изборним листама, морају се доделити освојени мандати кандидатима са листа. Изгледа да се тек тада види личност посланика који је изабран. Постоји неколико врста изборних листа, које се у теорији различито класификују. У суштини, оне се разликују по томе да ли бирач има или нема права да на било који начин мења предложену листу, као и на који начин је може мењати, ако има то право.

Изборна листа може бити затворена, односно везана, када бирач може само доделити свој глас листи у целини и ништа више од тога. Оваква листа највише одговара руководством политичких партија. Наиме, када се предвиди систем везаних листа вођство политичких странака дефинитивно има израженију улогу и практично бирачима може натурити и кандидата којег они никада не би изабрали. У том случају бирачу остаје само избор да прихвати неку изборну листу у целости, а чију идеологију и политички програм у принципу подржава, без обзира на то што сматра да поједини кандидати са те листе не заслужују да буду његови представници у парламенту или да је, пак, не прихвати. Грађанин нема неку трећу опцију. Он може само да гласа за листу без права да у њој нешто мења и да се евентуално на тај начин изабере кандидати са листе који имају упориште у

⁴ В., М. Пајванчић, Изборно право, Правни факултет, Нови Сад 2008, 156-195, Р. Марковић, 232-235.

⁵ И. Пејић, „Изборна листа у сразмерном представништву-искуство Србије” у Избори у домаћем и страном праву, Институт за упоредно право, Београд 2012, 80.

⁶ В., М. Касаповић, Изборни лексикон, Политичка култура, Загреб 2003, 231-234; М. Пајванчић, 195-219.

бирачком телу. Овакве листе јачају положај страначких руководстава и према самим посланицима. Парламентарци, практично нису могли без подршке страначког вођства ни постати чланови парламента.

Код полуотворене, односно уређене листе се бирачима пружа могућност да поред гласања за листу, уједно и гласају за неког кандидата са исте. На тај начин бирачи изражавају наклоност, односно преференције према одређеним кандидатима. Приликом расподеле освојених мандата тада се мора водити и рачуна о томе колико је гласова добио сваки кандидат са листе и онај који је освојио више гласова ће и постати посланик. Овим се унеколико смањује утицај руководства политичких странака на избор кандидата, јер се даје већа могућност да и у оквиру листе бирачи изаберу посланика по својим жељама. На овај начин се јача и однос између бирача и посланика. Са друге стране, јавља се и такмичење у оквиру самих политичких странака и коалиција, између кандидата. Они су мотивисанији да раде боље у интересу грађана, а да би заслужили њихов глас.

Коначно, имамо и модел тзв. отворене листе који даје могућност да бирачи сами креирају своју листу, односно да одаберу кандидате, који су предложени од стране различитих предлагача. При примени овог типа листе бирачима се даје највећи степен слободе при избору посланика. Они имају не само могућност да мењају редослед на некој листи, већ и да креирају своју листу састављену од кандидата који се налазе на различитим листама.

Дакле, одабир типа изборне листе је битан за саму расподелу мандата, јер изазива последице у погледу начина гласања, као и у погледу тога на који начин политичке странке врше коначан избор између кандидата.⁷ Може се закључити да је улога руководства политичких странака при одабиру самих кандидата који ће постати посланици већа, што је сама листа затворенија и обрнуто.

⁷ И. Пејић, 80-84, Упор., М. Касаповић, 138-139, 253, 369-370; М. Пајванчић, 94-96.

2. Системи расподеле мандата у Пољској, Бугарској, Хрватској и Македонији

2.1. Пољска

Парламент у Пољској има дводомну структуру. Број посланика пољског парламента је унапред одређен и то највишим правним актом те земље, Уставом Републике Пољске. Доњи дом пољског парламента, који се назива Сејм, чини 460 посланика, док Горњи дом, Сенат, сачињава 100 сенатора.⁸

Када је реч о изборном систему у Пољској, по том питању се доста „лутало” и често су мењани изборни прописи. Први парламентарни избори у Пољској 1989. године су спроведени по већинском изборном систему, а затим су избори спровођени по пропорционалном изборном систему, уз често мењање метода расподеле мандата.⁹ На снагу је 2011. године ступио Изборни законик.¹⁰ Обзиром да је назив акта Изборни законик и да се њиме регулише изборна материја на целовит начин, чини се да је пољски законодавац желео да истакне да је након безмало двадесетогодишњег тражења одговарајућег решења, исто и пронашао, а на темељу искустава из блиске прошлости.

Занимљиво је да се у Пољској Уставом предвиђа да ће изборни систем, када се ради о изборима за Сејм бити пропорционалан.¹¹ Дакле, сам уставотворац је у Пољској одредио изборни систем за доњи дом парламента, одредивши се за сразмерни изборни систем. Имајући у виду хијерархију правних норми и познато начело *lex superior derogat legi inferiori*, јасно је да у овом случају до промене изборног система може довести само промена наведене уставне одредбе. Но, оваквим решењем пољски уставотворац није у потпуности везао руке законодавцу, већ се пре може казати да му је омеђио простор у оквиру којег би требало да се креће. Тај простор није уско омеђен,

⁸ Устав Републике Пољске – Устав Пољске, State Gazette, No. 78, item 483, чл. 96 и 97.

⁹ В., М. Јовановић, Обликовање изборне демократије Пољска, Мађарска, Чешка, Словачка, Бугарска, Румунија, Русија, Украјина, Институт за политичке студије, Службени лист СЦГ, Београд 2006, 51-80.

¹⁰ Изборни законик Пољске – ИЗП, State Gazette, No. 21, item 112, No. 94, item 550, No. 102, item 588, No. 134, item 777, No. 147, item 881, No. 149, item 889, No. 171, item 1016, No. 217, item 1281.

¹¹ Устав Пољске, чл. 96.

већ је остављено законодавцу да у широком простору и бројним варијантама самог пропорционалног система пронађе ону, која би била, баш, по мери пољског уставног и политичког система.

Када се спроводе избори за Сејм цела се земља дели на 41 изборну јединицу и у свакој од тих изборних јединица се бира од седам до деветнаест посланика.¹² Изборне листе на изборима за Сејм имају право да подносе једино изборни комитети које могу формирати политичке странке, коалиције политичких странака и бирачке групе.¹³ Током избора за Сејм пољски бирач гласа на тај начин што обележава поље које се налази поред имена одређеног кандидата. Такав глас се у исто време додељује и самој изборној листи којој тај кандидат припада, али и самом кандидату. Приликом додељивања мандата мора се водити рачуна о томе колико је сваки кандидат са неке листе добио гласова, те ће они који су добили више гласова, на крају и освојити мандате.¹⁴ Изборне листе у Пољској су, дакле, полуотворене и овакво решење представља константу у овој земљи од пада Берлинског зида.¹⁵

Претпостављамо да је пољски законодавац желео да на неки начин умањи несумњиво голем утицај политичких странака, те да ојача везу између бирача и изабраних. Тако се приморавају политичке странке, коалиције политичких странака, као и бирачке групе да у току кандидовања воде рачуна и предлажу кандидате који уживају одређени углед у датој изборној јединици. Такви кандидати им због својих ранијих достигнућа, могу донети гласове на изборима.

Што се тиче расподеле посланичких места прихваћен је систем тзв. највећег количника, који је познат и као Д' Онтов систем, назван по његовом утемељивачу белгијском математичару Виктору Д' Онту. У складу са тим системом број важећих гласова које је добила свака листа се дели са бројем 1,2,3... и даље све до броја посланика који се бира у односној изборној јединици и на тај начин се добијају количници за сваку листу. Тако добијени количници се сврставају по величини, а узима се онолико највећих количника, колико дата изборна јединица бира посланика. Свака листа добија

¹² Office for Democratic Institutions and Human Rights – OSCE, Republic of Poland Parliamentary elections 9 October 2011, OSCE/ODIHR NEEDS ASSESSMENT MISSION REPORT, 9-11 August 2011, <http://www.osce.org/odihr/elections/82336>, 20.09.2013, 3.

¹³ ИЗП, чл. 204.

¹⁴ ИЗП, чл. 227-237.

¹⁵ М. Јовановић, 54.

онолико мандата, колико та листа има највећих количника од оних узетих количника сврстаних по величини.¹⁶ Ваљало би поменути да у Пољској постоји и тзв. законски изборни праг или цензус, али се он рачуна на нивоу целе земље, а не на нивоу изборних јединица и износи 5 одсто за политичке странке, док за коалиције политичких странака износи 8 одсто од укупног броја важећих гласова на нивоу територије Пољске.¹⁷ Дакле, да би нека листа стигла до саме расподеле мандата, број њених освојених гласова мора прећи предвиђени цензус. У Пољској цензус не важи за листе националних мањина.

Међутим, када се анализују уставне одредбе које се односе на Сенат, може се приметити да уставотворац, када су у питању избори за Сенат, није одредио који ће изборни систем бити примењен. Дакле, остављено је законодавцу да то одреди. Изборним закоником је прописано да ће се 100 сенатора бирати у складу са већинским правилом, а у варијанти система релативне већине. Законик предвиђа да ће се формирати једномандатне изборне јединице, што значи да ће се формирати на територији Пољске сто једномандатних јединица.¹⁸ Ово је класичан систем релативне већине, а најпознатија примена му је у Великој Британији, када је реч о изборима за чланове британског доњег дома, *The House of Commons*. Поменуто је да се овакав систем спроводи у складу са једноставним правилом да мандат осваја онај изборни такмац који освоји највише гласова и то у једном кругу гласања.

2.2. Бугарска

Бугарска има једнодомни парламент који се састоји од укупно 240 посланика.¹⁹ То је земља, која је међу последњим комунистичким земљама Европе почела са реформом изборних институција. Тадашњи креатори изборног система у Бугарској су били у преимућству у односу на пандане у другим европским државама које су напуштале социјалистичку уставност. Они су могли увидети решења других, те њихове врлине и мане.²⁰

¹⁶ В., Р. Марковић, 236; ИЗП, чл. 232.

¹⁷ ИЗП, чл. 196.

¹⁸ ИЗП, чл. 256, 260.

¹⁹ Устав Републике Бугарске – Устав Бугарске, State Gazette 56/13 јул 1991., 85/26 септембар 2003., 18/25 фебруар 2005., 27/31 март 2006., 78/26 септембар 2006, чл. 63.

²⁰ М. Јовановић, 131.

У почетку у Бугарској су се определили за мешовити систем, који је у себи имао и елементе пропорционалног и елементе већинског система. По том систему постојало је 200 једномандатних јединица и 28 вишемандатних јединица. У једномандатним јединицама посланици су се бирали по двокружном изборном систему са апсолутном већином. Када је реч о вишемандатним јединицама примењена је Д'Онтова формула за претварање гласова у мандате. Посланички мандати у вишемандатним јединицама се међу партијама прво распоређују на националном нивоу, а затим се тако освојени мандати распоређују на нивоу изборних јединица.²¹ Сматра се да је овакав изборни модел утицао или послужио као инспирација јапанским експертима који су га изучавали, а пре него што је уведен у Јапану.²² По окончању првих избора, напуштен је мешовити модел, те се прешло на пропорционални изборни систем са 31 вишемандатном изборном јединицом са 4 до 13 мандата у јединици. Дати гласови су се прерачунавали у мандате употребом Д'Онтове формуле, с тим што су се на тај начин мандати распоређивали и на националном нивоу и на нивоу изборних јединица.²³

На крају, у овој земљи је 2011. године ступио на снагу Изборни законик којим је, слично као у Пољској, на целовит начин регулисана ова материја. Међутим, по његовом ступању на снагу уследиле су измене и допуне овог акта.²⁴ Закоником се предвиђа да ће се посланици бирати у складу са пропорционалним изборним системом у вишемандатним изборним јединицама. Изборне листе могу подносити политичке партије, коалиције политичких партија, као и независни кандидати. Постоји и тзв. законски изборни цензус. У расподелу мандата на националном нивоу улазе само странке и коалиције које су освојиле, бар 4 одсто важећих гласова, а независни кандидати морају прећи тзв. изборну квоту у датој изборној јединици.²⁵ Цела земља се дели на 31 вишемандатну изборну јединицу, од тога 3 изборне јединице морају бити у административном региону Софије, а 2 у административном региону Пловдива. У свакој изборној јединици се бира бар 4 посланика.²⁶

²¹ В., Ibid., 132.

²² Ibid., 150.

²³ Ibid., 132.

²⁴ Изборни законик Бугарске – ИЗБ, State Gazette, бр. 9/2011, 36/2011, 45/2011, 17/2013.

²⁵ ИЗБ, чл. 5.

²⁶ ИЗБ, чл. 67.

Изборним законом је предвиђено да ће се мандати расподељивати у складу са Харе-Нимајеровом методом. Број мандата који се дели између политичких странака и коалиција се добија када се од укупног броја посланика у парламенту одузме број мандата који су освојили независни кандидати. Мандати се прво расподељују на националном нивоу, а онда на нивоу изборних јединица, а у складу са резултатима који су постигнути на оба ова нивоа. Саму методику за одређивање резултата гласања за народне посланике у складу са Изборним законом усваја и објављује у службеном гласилу Централна изборна комисија Бугарске не касније од 65 дана пре дана одређеног за гласање.²⁷

Харе-Нимајеровом методом мандати се додељују на тај начин што се број гласова који је добила свака странка или коалиција подели укупним бројем важећих гласова, те се тај количник помножи бројем мандата који се расподељују. На тај начин се добију бројеви који представљају број мандата који је освојила свака странка. Ови бројеви могу бити цели, а могу и имати децимале. Но, може се десити да се при оваквом поступку не расподеле сви мандати, те се прописује метода за расподелу преосталих мандата. Најчешће се предвиђа да ће се они поделити према методи највећег остатка. Ово значи да ће их освојити оне листе чији бројеви садрже веће децимале.²⁸

До истог резултата се може доћи и на други начин и то применом Хареове квоте. Наиме, у овом случају се прво израчунава Хареова квота, која је једнака количнику укупног броја важећих гласова и укупног броја мандата. Када се дође до ове квоте, број добијених гласова сваке листе се са истом дели и као у претходној методи се добијају количници који представљају број посланичких места који је освојила свака листа. Уколико се деси да буде нераспоређених мандата, примењује се горе описана метода највећег остатка.²⁹

Интересантно је осврнути се на то да је ступањем на снагу Изборног законика била дата могућност бирачима да поред гласања за одређену листу одаберу и одређеног кандидата са те листе. То је решење које, како смо видели, постоји у Пољској. Било је прописано да уколико би неки кандидати освојили, бар 9 одсто таквих, преференцијалних гласова од укупног броја гласова које је добила њихова кандидатска листа они били и изабрани. У случају да

²⁷ ИЗБ, чл. 251, 26.

²⁸ В., М. Касаповић, 105.

²⁹ В., Ibid., 106.

постоји више таквих кандидата жребом би се одлучило који ће бити изабран, а ако нема таквих кандидата, мандати су се додељивали према редоследу са изборне листе. Изменама Изборног законика из фебруара 2013. године овакво решење је укинато, те бирачи немају могућност да својим гласом утичу ко ће бити изабран са неке листе.³⁰ Листа више није полуотворена, већ је затворена. Првобитним решењем интенција законодавца је била да смањи утицај политичких странака на сам процес бирања посланика и да пружи могућност бирачима да буде изабран кандидат којег они желе и који има неки углед у бирачком телу. Изменама Изборног законика и увођењем затворене листе, одабран је други пут, који јача улогу политичких странака приликом одређивања ко ће постати посланик.

2.3. Хрватска

Уставом Хрватске се предвиђа да парламент те земље, Хрватски сабор, има најмање 100, а највише 160 заступника.³¹ У Хрватској се после стицања независности често мењао изборни систем, а мењала се и структура парламента од дводомне ка једнодомној. Неки аутори тврде „да је Хрватска у деведесетим годинама представљала прави пробни полигон на којем су се испробавала како огромна моћ савременог изборног инжењеринга у низу у одређеној мери исфабрикованих изборних победа, али су се исто тако откривала и његова ограничења и коначне слабости.”³² Други примећују да је „изборни систем Хрватске пример генезе од класичног већинског изборног система, преко мешовитог изборног модела рововског типа, до пропорционалног изборног система”.³³

За изборе за Хрватски сабор је предвиђено да се 140 заступника бира тако да се подручје Републике Хрватске подели на 10 изборних

³⁰ В., Раније ИЗБ, чл. 252., брисан State Gazette, бр. 17/2013.

³¹ Устав Републике Хрватске – УРХ, Народне новине, бр. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 – пречишћен текст, чл. 72.

³² В., С. Врцан, „Избори у Хрватској деведесетих: симптоматичан случај или аномалија?” у Између ауторитаризма и демократије Србија, Црна Гора, Хрватска, књига I, Институционални оквир, Центар за демократску транзицију, Београд 2002, 230.

³³ М. Јовановић, Изборни системи посткомунистичких држава, ЈП Службени лист СЦГ, Факултет политичких наука, Институт за политичке студије, Београд 2004, 419.

јединица и да се у свакој изборној јединици бира 14 заступника.³⁴ Изборне јединице образоване су тако да се у већој мери подударају са административном поделом Републике Хрватске на општине, градове и жупаније.³⁵

Број заступника који је изабран из сваке јединице се утврђује Д'Онтовим методом. Укупан број гласова који је добила свака листа се дели са бројевима од 1, па до закључно са 14, при чему се у обзир узимају и децимални остаци. Свака од листа добија онолики број заступничких места у Сабору, колико је постигла појединачних резултата међу 14 бројчано највећих резултата. Предвиђен је и законски изборни цензус, те право на учествовање у деоби заступничких места у изборној јединици остварују листе које добију најмање 5 одсто важећих гласова бирача. Са сваке изборне листе се бирају кандидати по редоследу по којем су наведени на листи, што значи да су изборне листе затворене.

Када је реч о националним мањинама предвиђа се број заступника који ће свака национална мањина имати у Сабору. Припадници националних мањина имају право да бирају укупно 8 заступника и сви се бирају у посебној изборној јединици коју чини подручје Републике Хрватске. Право да предлажу кандидате за заступнике националних мањина имају политичке странке, бирачи и удружења националних мањина. Припадници националних мањина бирају заступнике у Сабор појединачним избором, на тај начин што је изабран онај кандидат који је добио највећи број гласова бирача који су гласали, а ако два или више кандидата добију исти број гласова, гласање се понавља.³⁶

Неуобичајено решење је формирање посебне изборне јединице за грађане који живе у иностранству.³⁷ Бирачи који немају пребивалиште у Републици Хрватској имају праву на заступљеност у Сабору и бирају 3 заступника са кандидатских листа у посебној изборној јединици. Број мандата које ће добити нека кандидатска листа се утврђује тако што се укупан број важећих гласова који је добила свака кандидатска листа дели са бројевима од 1, па закључно

³⁴ В. Закон о изборима заступника у Хрватски сабор, Народне новине, бр. 120/11 – пречишћен текст.

³⁵ Драган Ђукановић, Изборни системи у земљама насталим на подручју некадашње Југославије, <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2006/0025-85550604513D.pdf>, 20.09.2013, 520.

³⁶ В. Закон о изборима заступника у Хрватски сабор.

³⁷ М. Јовановић (2004), 419.

са 3, при чему се уважавају децимални остаци. Од свих добијених резултата трећи резултат по реду је заједнички делитељ којим се дели укупан број важећих гласова који је добила свака листа. Свака кандидатска листа добиће онолико гласова колико пута укупан број њених важећих гласова садржи заједнички делитељ, укључујући и децималне остатке. Интересантно је поменути да је Хрватска 1995. године озаконила најдалекосежнији модел гласања својих држављана који живе изван матице, те им је дато право да бирају 10 одсто Заступничког дома. Каснијим изборним реформама тај удео је смањен.³⁸

Очигледно је хрватски изборни систем прошао кроз многе фазе, што је уосталом карактеристика многих земаља, које су напустиле комунизам. Ипак, може се казати да је „хрватски изборни систем веома сличан изборним моделима већине посткомунистичких земаља, укључујући и земље настале на тлу некадашње Југославије”.³⁹

2.4. Македонија

Македонија је земља која је у процесу транзиције из једнопартијског у вишепартијски систем користила већински изборни систем.⁴⁰ Може се рећи да је „актуелни изборни систем Републике Македоније производ честих реформи изборног права, узрокованих проблемом са представљањем, односно заступљеношћу албанске националне мањине”.⁴¹

Македонски парламент, Собрање, сачињава од 120 до 140 посланика.⁴² Према важећем Изборном законуку за Собрање се бира укупно 123 посланика, од тога 120 по пропорционалном моделу на тај начин што се целокупна територија Македоније дели на 6 изборних јединица утврђених Закономом. У свакој од изборних јединица се бира укупно 20 посланика. Три посланика се бирају по већинском систему у једном изборном кругу и то по један у три изборне јединице

³⁸ В., М. Касаповић, 100.

³⁹ Д. Ђукановић, 521.

⁴⁰ В. М. Јовановић (2004), 155-156.

⁴¹ Ibid., 421.

⁴² В. Устав Републике Македоније, чл. 62, <http://www.sobranie.mk/?ItemID=A431BEE83F63594B8FE11DA66C97BEAF>, 22.09.2013.

за Европу и Африку, за Северну и Јужну Америку и за Аустралију и Азију.⁴³

Право на подношење листа имају политичке партије самостално или у коалицији, као и бирачке групе. У Македонији је прихваћен модел затворене листе. Глас се за листу, те се заокружује редни број испред листе.⁴⁴ Бирач нема никакву могућност да гласа за одређеног кандидата са листе, већ само може прихватити листу као целину.

Расподела мандата се врши у шест изборних јединица у земљи у складу са Д'Онтовим методом. Уколико се при расподели бирачких места појаве два једнака количника мандат се додељује помоћу жреба.⁴⁵ Касније се мандати додељују посланицима, а у складу са њиховим редоследом на листи. Када је реч о 3 посланика који се бирају по већинском систему, за посланика је изабран кандидат који је добио највећи број гласова у изборној јединици рачунајући гласове бирача који су гласали, али не мање од 2 одсто од укупног броја уписаних бирача у изборној јединици. У Македонији не постоји законски изборни праг или цензус, те „да нема поделе изборних јединица изборни систем Македоније био би пример чистог пропорционалног система”.⁴⁶

3. Закључак

Пад Берлинског зида је као какав весник наговестио промене које су се убрзо збиле на европском континенту. После тог догађаја, некадашње комунистичке државе су одбацивши социјалистичку уставност, почеле да прихватају начела либерално-демократске уставности. Један од првих задатака који је стајао пред њима је било успостављање ваљаног изборног система. Но, показало се да стварање солидног правног оквира који би био баш по мери одређене државе није нимало лак, већ је то замашан задатак.

Могли смо да се уверимо да су земље које смо проучавали често мењале изборне системе. На крају можемо извести закључак

⁴³ Изборен законик, Службен весник на РМ, бр. 54/11 - пречишћен текст, чл. 4.

⁴⁴ ИЗ, чл. 110.

⁴⁵ ИЗ, чл. 127.

⁴⁶ М. Јовановић (2004), 436.

да су све ове четири земље прихвативши већински изборни систем у почетку, касније исти одбациле. Напустивши већински систем, одлучивале су се за неку од варијанти сразменог система. Изузетак су једино избори за пољски Сенат, где се дистрибуција мандата врши по већинском принципу. Такође, по већинском принципу се расподељују и мандати у Хрватској и Македонији у посебним изборним јединицама где се бирају посланици из дијаспоре, у Македонији, односно представници националних мањина, у Хрватској. Но, овакав систем у суштини не мења начин расподеле мандата у овим државама. У оквиру пропорционалног система три од четири државе тренутно користе Д'Онтов метод расподеле мандата. Такође, само једна од ових земаља, Пољска, је у оквиру сразмерног модела одабрала полуотворени тип изборне листе, док остале примењују затворени тип листе. У земљама које примењују затворени или везани тип листе мандати се додељују према редоследу који је наведен у листи. Тип листа нам може бити добар показатељ да у овим земљама политичке странке још увек љубоморно чувају примат, а када је реч о селекцији кандидата и њиховом коначном избору на место посланика. Осим у Пољској, бирачи немају могућност да изразе своје преференције за поједине кандидате са листе. Законски изборни праг, не постоји једино у Македонији, док је у осталим земљама, које су анализоване, различито одређен.

Изгледа да су се ове државе, након почетне примене већинског система определиле за пропорционални, јер „циљ система пропорционалне заступљености је да и мањина и већина буду заступљене, а уместо превелике или премале заступљености неких странака, да се добијени гласови пропорционално расподеле на места у парламенту”.⁴⁷ Очигледно је да овакав систем више одговара приликама у тим земљама, односно омогућава широко представљање различитих интереса у друштву и на тај начин артикулисање истих кроз демократску процедуру. У супротном, када неке друштвене групе не би биле представљене, наступила би опасност за још увек крхки демократски поредак у тим државама. У поновном освајању и усвајању правила демократске игре, чини се да им за ту сврху пре може послужити сразмерни систем, те га због тога и усвајају. Оне у оквиру њега траже ону чаробну формулу расподеле мандата, која ће највише одговарати конкретним приликама у тим земљама. О томе да ли су успели, показаће време, јер оно је најбољи судија свему.

⁴⁷ А. Лајпхарт, Модели демократије – облици и учинак владе у тридесет шест земаља, Службени лист СЦГ, Београд 2003., ЦИД, Подгорица 2003, 171.

Miloš Stanić, LL.M.

Student of the Phd studies at the Faculty of Law University in Belgrade

THE MANDATE'S DISTRIBUTION IN POST-COMMUNIST COUNTRIES OF EUROPE ON EXAMPLES OF POLAND, BULGARIA, CROATIA AND MACEDONIA

Summary

In this paper will be presented the mandate's distribution system in Poland, Bulgaria, Croatia and Macedonia, after the parliamentary elections. The mandate's distribution system is the way of converting votes into member of parliament seats, after the completion of voting. This phase of the election can be accomplished in a different ways, and that's why this issue is very interesting to be researched. The author has selected four countries in Europe, which are all ex-communist countries. This choice is quite logic, because our country, Serbia, was part of same system. In the past two decades, the electoral system in Poland has been frequent changed. Bulgaria, Serbia's neighbour, is a EU member state, and has almost the same population, as our country. Croatia and Macedonia have been selected as members of the former Yugoslav federation. The aim of this paper is to bring some general conclusions, after the examination of legal solutions in these countries, in accordance with these solutions. The author wants to provide a modest contribution to the knowledge of this subject in our country, and abroad. This knowledge could in the future gain an importance, if at one time in the future it comes to the reform of the Serbian electoral system.

Key words: the electoral systems, the way of the distribution of parliamentary mandates, proportional election systems, majority election systems, the type of lists.